

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לז, תשמ"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מתשׁוּבוֹת המזפירות המדעית

קֶצֶבָה, קֶצֶבָה, גְּמָלָה ונגזרותיהן

שאלה: אנו שומעים וקוראים מונחים שונים, העוסקים בתשלומים קבועים שבני אדם מקבלים ממקום עבודתם, לאחר שחדלו לעבוד שם ופרשו. המילונים וההגדרות שבהם אינם מסכימים אלו עם אלו, ואנו מבקשים לדעת, מה הפירושים המוסמכים והנכונים לגבי קֶצֶבָה, קֶצֶבָה, קֶצֶבָה וְגַמְלָה.

תשובה (י"ן): כשמדברים על קֶצֶבָה (וברבים: קֶצֶבָאוֹת, pension בלעז) מדברים על פספים, שמשלמים לאדם לעתים מזומנות, מְדִי תקופה (כגון מְדִי חודש). שכירים מקבלים קצבה לאחר שפרשו מעבודתם, ויש שבני משפחת העובד ממשיכים ומקבלים את הקצבה לאחר פטירת העובד, שהיה בעל קֶצֶבָה, הפְּנִסְיוֹנֵר.

פֶּר - קֶצֶבָה היא אדם שזכאי לקצבה, כגון אדם שהגיע לגיל פרישה, או חלה ופרש (וכן דבר שמוֹנֵחַ את האדם בקצבה, כגון שירות או תפקיד מטעם מוסד, שהעובד צבר בו זכויות לקצבה). באנגלית — pensionable. העבודה בממשלה, למשל, היא בת-קצבה, ועובדי הממשלה הקבועים הם בני-קצבה. לעומת זאת, קֶצֶבָה (ובריבוי: קֶצֶבוֹת; ללא ניקוד: קצובה, קצובות) היא תשלום קבוע, הניתן לעובד לתכלית מסוימת וידועה (באנגלית: allowance), למשל — קֶצֶבַת נסיעה, קצובת הבראה ונוֹפֶשׁ, קצובת ביגוד וכדומה.

גַּמְלָה היא הענקה מיוחדת, טובת הנאה, הניתנת לפי דיני עבודה או ביטוח או כל דין אחר, והיא מוענקת לעובד (או לשאייריו) לאחר שהפסיק את עבודתו, למשל — דמי לידה, פיצויים לנפגעי פעולות איבה, מענקי השתלמות, מענקי פרישה, וגם קצבה; כל אלה בגדר גַּמְלָה או ת . מפאן, שגמלה מלה כוללת היא, והקצבה והקצבה פלולות בה.

זה התקן על פי האקדמיה ועל פי נציבות שירות המדינה. אלא מה?
לא במתמטיקה אנו עוסקים, ולפנינו שטר — ושובר בצדו:

כאמור לפני-כן, גם הקצבה בכלל גמלה היא; אלא שלא נעמה לאזניהם של הפנסיונרים, אותם שהוגדרו כבעלי-קצבה, לאחר שפקהילות ישראל שבגולה הייתה למלה קצבה משמעות שאינה אהודה על מקבליה: תמיכה בנצרכים, מקרן-צדקה ציבורית; נדבה מקופת הכלל, למען אביונים. והפנסיונרים הרי מקבלים את תשלומיהם בזכות ולא בחסד, מפרי עמלם ומחסכונותיהם שצברו במשך שנות עבודתם, ולא כמתת-נדבה על חשבון הכלל!

ואמנם, האקדמיה ידעה משמעות נלוית ובלתי-רצויה זו, ואכן חידשה קצבה, ולא קצבה. אך המלים הללו עדיין קרובות מאוד זו לזו, יותר מן הרצוי לפנסיונרים, ומשום כך הם מעדיפים מלה רחוקה יותר, ומשתמשים בגמלה, גמלאות, גמלאי וכיו"ב, ואין בכך דופי.

זאת הסיבה להשתגרותו של השימוש הזה, הנזכר

לאחרונה, וכשדנים בענייניהם של הפנסיונרים נוקבים במונחים
גמלאים, גמלאות, וכיוצא בשורש ג—מ—ל (ואף התארגנה
בארצנו לאחרונה מפלגה פוליטית של גמלאים, בשם זה!).
סוף דבר — הכול נשמע, ואין לקבוע מסמרות בעניין. יש
שימוש מדעי. מדויק, ויש שימוש כללי, חופשי יותר, ולכל
שימוש תחומו שלו.